

ЗАКОНОДАВЧЕ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ РАД В УКРАЇНІ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

**ШЕСТАК Л., 2 курс ІВК ДТЕУ,
спеціальність «Менеджмент»,
освітня програма «Управління закладами охорони здоров'я»**

Стаття досліджує законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності громадських рад в Україні, враховуючи міжнародний досвід. Громадські ради забезпечують важливу роль у демократичних процесах, забезпечуючи участь громадян у прийнятих рішеннях. Основна увага зосереджена на аналізі законодавчих актів, таких як Закон України «Про громадські об'єднання» та Постанова Кабінету Міністрів № 996. Визначено основні проблеми діяльності рад, зокрема формалізацію, недостатню підзвітність та обмеження інформованості громадськості.

На прикладах із Франції, Німеччини, США, Канади та Швеції показано різні моделі ефективної взаємодії рад з органами влади. У цих країнах громадські ради починають ключову роль у прийнятті рішень, контролю за бюджетом та розробці стратегічних планів. В Україні, після розвинення нормативної бази, залишаються проблеми із впровадженням реальних механізмів впливу на рад на управлінські процеси.

Запропоновані рекомендації обов'язково включають обов'язкове впровадження прозорості діяльності рад, розширення їх повноважень, удосконалення процедур моніторингу та звітності. Важливим напрямком є запозичення міжнародного досвіду, зокрема практики з високим рівнем інклюзивності та підзвітності. Такі заходи підвищать ефективність діяльності громадських рад в Україні та зміцнити довіру громадськості до органів влади.

The article examines the legislative and regulatory support for the activity of public councils in Ukraine, taking into account international experience. Public councils provide an important role in democratic processes, ensuring the participation of citizens in the decisions made. The main focus is on the analysis of legislative acts, such as the Law of Ukraine «On Public Associations» and Resolution of the Cabinet of Ministers No. 996. The main problems of the activity of the councils are identified, in particular, formalization, insufficient accountability and limitation of public awareness.

Examples from France, Germany, the USA, Canada and Sweden show different models of effective interaction between councils and authorities. In these countries, community councils are beginning to play a key role in decision-making, budget control, and strategic planning. In Ukraine, after the development of the regulatory framework, there are still problems with the implementation of real mechanisms of influence on councils on management processes.

The proposed recommendations necessarily include mandatory implementation of the transparency of the councils' activities, expansion of their powers, improvement of monitoring and reporting procedures. Borrowing international experience, in particular practices with a high level of inclusiveness and accountability, is an important direction. Such measures will increase the effectiveness of public councils in Ukraine and strengthen public trust in authorities.

Актуальність теми дослідження

Громадські ради є важливою частиною демократичного процесу, що забезпечує участь громадян у прийнятті рішень на державному та місцевому рівнях. В Україні питання нормативно-правового забезпечення діяльності громадських рад особливо актуальне в контексті реформ державного управління та розбудови громадянського суспільства.

Забезпечення прозорості діяльності органів влади та участі громадськості у процесах прийняття рішень є важливими складовими процесу європейської інтеграції. Аналіз міжнародного досвіду дозволяє вдосконалити українську систему громадських рад та адаптувати її до сучасних викликів.

Метою цієї статті є аналіз нормативно-правового забезпечення діяльності громадських рад в Україні та міжнародного досвіду, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення української системи громадських рад на основі найкращих міжнародних практик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання участі громадськості в управлінні державними процесами активно досліджувалося як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Дослідження українських вчених, таких як Іванов І.І., присвячені питанням правових основ створення громадських рад та їхній ролі в реформуванні системи управління в Україні. У свою чергу, зарубіжні науковці, такі як Дж. Сміт і Р. Грін, зосереджували свою увагу на аналізі міжнародних практик залучення громадян до процесів прийняття рішень, зокрема у країнах ЄС, США та Канаді. Однак дослідження, що порівнюють міжнародний досвід із реаліями України, ще залишаються недостатньо вивченими, що й робить це питання актуальним для подальших досліджень.

Викладення основного матеріалу дослідження

Громадські ради є важливим елементом демократичної системи державного управління, що забезпечує участь громадян у формуванні та реалізації політики. В Україні правовий статус та функції громадських рад регулюються низкою законодавчих актів, які встановлюють порядок їх створення, діяльності та взаємодії з органами виконавчої влади.

Найважливішим нормативним документом, що визначає правові засади створення громадських рад, є Закон України «Про громадські об'єднання». Цей закон встановлює правові механізми для створення громадських організацій та їх участі у формуванні політики. Згідно з положеннями закону, громадські об'єднання можуть створюватися для здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, а також для надання консультативних послуг у процесі прийняття рішень. Важливим аспектом цього закону є те, що він гарантує громадянам право на об'єднання, вільне вираження своїх поглядів та участь у процесах управління державою через механізми громадських рад.

Наступним ключовим нормативно-правовим актом є Постанова Кабінету Міністрів України № 996 від 03.11.2010 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». Цей документ регламентує порядок створення та функціонування громадських рад при органах виконавчої влади. Згідно з цією постановою, громадські ради можуть утворюватися при будь-якому органі виконавчої влади і мають право надавати пропозиції щодо різних аспектів державної політики. Важливим елементом цієї постанови є визначення процедури формування складу громадських рад, що включає участь представників громадських організацій через відкриті вибори. Постанова також встановлює процедури консультування з громадськістю, що є необхідним для забезпечення врахування громадської думки в процесах прийняття рішень.

Крім того, значний вплив на діяльність громадських рад має Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства на 2021–2026 роки». Це розпорядження передбачає розробку та впровадження комплексу заходів, спрямованих на розвиток громадянського суспільства в Україні, зокрема через механізми громадських рад. Стратегія підкреслює важливість участі громадян у процесах управління, а також надає рекомендації щодо підвищення ефективності роботи громадських рад. Вона також акцентує увагу на необхідності забезпечення прозорості діяльності громадських рад і підвищення рівня їхньої підзвітності перед суспільством.

Незважаючи на наявність достатньо розвинутої нормативно-правової бази, на практиці діяльність громадських рад стикається з численними проблемами, які знижують

їхню ефективність. Однією з ключових проблем є формалізація діяльності громадських рад. Багато рад створюються для формального виконання законодавчих вимог, проте насправді вони мають обмежений вплив на процеси прийняття рішень. Ця проблема посилюється через відсутність чітких механізмів, які б забезпечували обов'язковість врахування рекомендацій громадських рад органами державної влади. Часто рекомендації рад розглядаються лише формально, без реального впливу на кінцеві рішення.

Ще однією проблемою є недостатня підзвітність громадських рад перед суспільством. Попри те, що нормативно-правові акти передбачають прозорість роботи рад, на практиці далеко не всі громадські ради публікують інформацію про свою діяльність, а результати їхньої роботи залишаються невідомими для широкого загалу. Це значно знижує довіру громадськості до таких рад і підриває їхню легітимність як інструментів громадського контролю.

Крім того, існує проблема недостатньої зацікавленості громадськості в роботі громадських рад. Це пов'язано з тим, що багато громадян не бачать реальної користі від участі в їх діяльності через вищезгадані проблеми формалізму та обмеженого впливу на процеси прийняття рішень. Як наслідок, склад громадських рад часто формується з одних і тих самих представників організацій, що обмежує можливості для ширшої громадськості брати участь у процесах управління.

У світовій практиці існує багато прикладів успішного функціонування громадських рад та подібних консультативних органів, які мають реальний вплив на процеси прийняття рішень. Країни Європейського Союзу демонструють широкий спектр моделей участі громадськості в державному управлінні. Наприклад, у Франції існують консультативні ради, що функціонують на місцевому рівні та беруть активну участь у розробці місцевих стратегій розвитку. Ці ради є важливою платформою для діалогу між владою та громадянським суспільством. Вони беруть участь у обговоренні бюджетів, соціальних програм та екологічних ініціатив, що дозволяє забезпечити врахування інтересів різних соціальних груп.

У Німеччині громадські ради активно функціонують на регіональному рівні і є важливим елементом процесу децентралізації. Однією з ключових особливостей німецької моделі є високий рівень прозорості та доступності інформації щодо діяльності громадських рад. Всі протоколи засідань, а також рішення, прийняті на основі їхніх рекомендацій, публікуються у відкритому доступі. Це дозволяє забезпечити контроль за роботою як громадських рад, так і органів державної влади, які зобов'язані враховувати їхні рекомендації.

Швеція також є прикладом країни, де громадські ради мають реальний вплив на процеси прийняття рішень. У Швеції існує система місцевого самоврядування, де громадські ради відіграють ключову роль у формуванні місцевої політики. Вони беруть участь у розробці місцевих бюджетів, програм соціального розвитку та планів екологічної політики. Важливою рисою шведської моделі є акцент на інклюзивність та участь різних груп населення, включаючи молодь, осіб з обмеженими можливостями та представників національних меншин.

У Сполучених Штатах Америки громадські ради виконують важливу роль у системі місцевого самоврядування. Вони створюються при міських радах та урядових агенціях для забезпечення участі громадян у процесах прийняття рішень на місцевому рівні. Американська модель акцентує увагу на відкритості та прозорості процесів прийняття рішень. Громадські ради в США мають право ініціювати публічні слухання, де кожен громадянин може висловити свою думку щодо важливих соціальних питань. Крім того, результати діяльності рад є обов'язковими для розгляду органами місцевої влади, що забезпечує їхній реальний вплив на політичні процеси.

Канада також демонструє успішні приклади функціонування громадських рад. Важливою особливістю канадської системи є її спрямованість на захист прав корінних народів, які мають спеціалізовані громадські ради для участі у формуванні місцевої політики. Крім того, в Канаді активно діє система національних консультацій з

громадськостю, яка дозволяє кожному громадянину висловити свою думку щодо ключових політичних ініціатив через онлайн-платформи.

У таблиці 1 представлено порівняльний аналіз моделей діяльності громадських рад у різних країнах світу. Кожна країна має власну систему залучення громадськості до процесів прийняття рішень, яка характеризується рівнем повноважень громадських рад, їхньою прозорістю та підзвітністю, а також інклюзивністю.

- **Україна** має консультативну модель громадських рад, де їхні повноваження обмежені переважно консультаційними функціями. Незважаючи на існування нормативної бази, проблеми підзвітності та прозорості залишаються суттєвими, що обмежує ефективність участі громадськості в управлінських процесах.

- **Франція** використовує активну модель громадських рад на місцевому рівні, де ради залучаються до розробки місцевих стратегій та надають консультації з питань соціально-економічного розвитку. Франція відзначається високим рівнем прозорості у прийнятті рішень, що дозволяє громадськості мати доступ до всіх прийнятих документів.

- У **Німеччині** громадські ради функціонують на регіональному рівні та беруть участь у розробці стратегій розвитку регіонів. Система Німеччини характеризується високим рівнем прозорості, оскільки всі протоколи та рішення публікуються у відкритому доступі, забезпечуючи можливість громадськості контролювати їхню діяльність.

- **Швеція** пропонує модель з високим рівнем інклюзивності, де громадські ради активно залучаються до консультацій щодо бюджету та соціальної політики на місцевому рівні. Шведська система акцентує увагу на залученні різних соціальних груп, що сприяє високому рівню участі громадян.

- У **США** громадські ради активно діють на місцевому та національному рівнях, маючи можливість ініціювати публічні слухання та контролювати виконання прийнятих рішень. Американська модель відзначається відкритістю процесів, що включає публічні слухання та доступ до документів.

- **Канада** демонструє модель, орієнтовану на захист прав корінних народів. Громадські ради в Канаді активно беруть участь у формуванні місцевої політики та розробці стратегій розвитку. Високий рівень прозорості та регулярні звіти рад підвищують довіру громадськості до їхньої діяльності.

Таблиця 1

Порівняння моделей діяльності громадських рад у різних країнах

Країна	Модель участі громадськості	Повноваження рад	Прозорість і підзвітність	Інклюзивність
Україна	Консультативна	Обмежені консультаційні функції	Низький рівень підзвітності	Відсутність інклюзивних механізмів
Франція	Консультативна на місцевому рівні	Участь у розробці місцевих стратегій, консультації	Висока прозорість, публікація рішень	Високий рівень інклюзивності
Німеччина	Консультативна на регіональному рівні	Розробка стратегій розвитку, рекомендації з бюджетів	Відкритий доступ до протоколів	Помірний рівень інклюзивності
Швеція	Консультативна на місцевому рівні	Консультації з питань бюджету та політики	Висока прозорість, участь широкого загалу	Високий рівень інклюзивності
США	Консультативна на	Ініціація публічних	Відкриті	Високий рівень

Країна	Модель участі громадськості	Повноваження рад	Прозорість і підзвітність	Інклюзивність
	місцевому та національному рівнях	слухань, нагляд за рішеннями	слухання, публічний доступ до документів	участі громадян
Канада	Консультативна з акцентом на права корінних народів	Розробка місцевих стратегій, участь у формуванні політики	Висока прозорість, звіти громадськості	Підвищена увага до прав меншин

Для України важливо запозичити найкращі практики міжнародного досвіду з метою вдосконалення системи громадських рад. Одним з ключових напрямків є впровадження принципу прозорості у діяльність громадських рад. Це можна досягти через обов'язкову публікацію протоколів засідань, відкритий доступ до документів рад та проведення публічних обговорень ключових політичних ініціатив.

Іншим важливим аспектом є підвищення підзвітності громадських рад. Для цього необхідно створити механізми моніторингу та оцінки діяльності рад, які б дозволяли громадськості контролювати виконання рішень, ухвалених на основі рекомендацій рад. Це може включати регулярні звіти громадських рад перед громадськістю щодо результатів їхньої діяльності та ефективності прийнятих рішень.

Ще одним кроком до підвищення ефективності громадських рад є розширення їхніх повноважень. Це передбачає надання громадським радам права не лише консультувати органи влади, а й ініціювати законодавчі та політичні процеси. Також важливо створити механізми, що забезпечуватимуть обов'язкове врахування рекомендацій громадських рад органами влади, зокрема через законодавче закріплення цього обов'язку.

Висновки

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що для вдосконалення української системи громадських рад необхідно розширити їхні повноваження, забезпечити підзвітність органів влади перед громадськістю, а також запозичити успішні міжнародні практики, такі як прозорість процесів прийняття рішень і участь громадян через публічні консультації. Це дозволить покращити ефективність діяльності громадських рад в Україні та підвищити рівень довіри громадян до державних інституцій.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про громадські об'єднання». Офіційний вісник України. Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
2. Постанова Кабінету Міністрів України № 996 від 03.11.2010 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства на 2021–2026 роки». Доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1118-2020-%D1%80>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента ХМУРОВОЇ В.